

<http://doi.org/10.22133/MTLJ.2022.346190.1098>

Modern Technology and Audio Drugs in Perspective of International Law: Capacities and Prospects

Mohammad Satayeshpour¹, Misagh Bagheri^{2*}

¹ Assistant Professor, Department of International Law, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran

² Master's Student in International, Student, University of Qom, Qom, Iran

Article Info

Abstract

Original Article

Received:

8-6-2022

Accepted:

4-8-2022

Keywords:

Modern Technology

Audio Drug

International Law

Codification and

Progressive Development

of International Law

With the spread of new technologies and the increasing development of countries, new problems are emerging, including new drugs, the most important and newest of which is sound narcotics, which are rapidly spreading in all countries. The actions of the international community in the fight against drugs are significant. This article has been done qualitatively and analytically using library resources. With the passage of time and the expansion of the industry, new drugs were injected into the consumer market. Still, its therapeutic aspect had diminished, and it was mainly used to create a state of euphoria. The international community felt threatened by the spread of narcotics. With the agreement of countries and the United Nations, began to formulate conventions and conclude bilateral and multilateral agreements on drug control. Drug trafficking is one of the essential destructive factors of the economic system and a threat to the judicial and political system, the leading cause of domestic crimes and the destruction of countries' health and social welfare systems. Countering narcotics requires that it be dealt with in both primary and secondary commitments. In the same situation, the international law in question can be countered by existing rules that demand the cooperation of countries and international organisations as active subjects of international law.

*Corresponding author

e-mail: misagh.bagheri1996@gmail.com

How to Cite:

Satayeshpour, M., & Bagheri, M. (2022). Modern Technology and Audio Drugs in Perspective of International Law: Capacities and Prospects. *Modern Technologies Law*, 3(5), 133-143.

Published by University of Science and Culture <https://www.usc.ac.ir>

Online ISSN: 2783-3836

فناوری نوین و پیدایش مخدر صوتی از منظر حقوق بین‌الملل: ظرفیت‌ها و چشم‌اندازها

محمد ستایش پور^۱، میثاق باقری^۲*

^۱ استادیار حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران.

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه قم، قم، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

با گسترش فناوری‌های جدید و توسعه روزافزون کشورها، معضلات جدیدی از جمله مواد مخدر جدید به میان می‌آید که مهم‌ترین و جدیدترین آن مواد مخدر صوتی است که با سرعتی چشمگیر در حال همه‌گیر شدن در تمامی کشورها است. اقدامات جامعه بین‌المللی در خصوص مبارزه با مواد مخدر قابل ملاحظه است. این مقاله به صورت کیفی و تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای انجام گرفته است. با گذشت زمان و گسترش صنعت، مواد مخدر جدید هم به بازار مصرف تزریق شد، ولی جنبه درمانی آن کم‌رنگ شده بود و بیشتر برای ایجاد سرخوشی مصرف می‌شد. جامعه جهانی با گسترش مواد مخدر احساس خطر کرد و با توافق کشورها و سازمان ملل دست به تنظیم کنوانسیون‌ها و انعقاد قراردادهای دوجانبه و چندجانبه برای واپایش مواد مخدر کرد. قاچاق مواد مخدر یکی از مهم‌ترین عوامل مخرب نظام اقتصادی و تهدیدی برای نظام قضایی و سیاسی، عامل اصلی جرایم داخلی و تخریب نظام بهداشت و رفاه اجتماعی کشورها به‌شمار می‌رود. مقابله با مواد مخدر صوتی مستلزم آن است که هم در تعهد اولیه و هم در تعهد ثانویه به مقابله با آن پرداخته شود و در حقوق بین‌الملل موضوعه نیز با توسل به قواعد موجود می‌توان با آن مقابله کرد که همکاری کشورها و سازمان‌های بین‌المللی به‌عنوان تابعان فعال حقوق بین‌الملل را می‌طلبد.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۳/۱۸

تاریخ پذیرش

۱۴۰۱/۵/۱۳

واژگان کلیدی:

فناوری نوین

مخدر صوتی

حقوق بین‌الملل

تدوین و توسعه تدریجی حقوق

بین‌الملل

*نویسنده مسئول

رایانامه: misagh.bagheri1996@gmail.com

نحوه استناددهی:

ستایش پور، محمد و باقری، میثاق (۱۴۰۱). فناوری نوین و پیدایش مخدر صوتی از منظر حقوق بین‌الملل: ظرفیت‌ها و چشم‌اندازها. *حقوق فناوری‌های نوین*، ۳(۵)، ۱۳۳-۱۴۳.

ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ <https://www.usc.ac.ir>

شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۳۸۳۶

مقدمه

مصرف مواد مخدر پیشینه مشخصی ندارد، ولی از شواهد و قرائن موجود برمی آید که مربوط به هزاران سال پیش و برای درمان بیماری‌ها بوده است. با گسترش جوامع و ارتباط برقرارکردن کشورها با هم، مواد مخدر گسترشی روزافزون یافت و گیاهانی که به عنوان دارو در یک نقطه از جهان مورد استفاده قرار می‌گرفت به دیگر نقاط جهان منتقل شد و در دسترس دیگر افراد قرار گرفت. با گذشت زمان و گسترش صنعت، مواد مخدرهای جدید هم به بازار مصرف تزریق شد، ولی دیگر جنبه درمانی آن کم‌رنگ شده بود و بیشتر برای ایجاد سرخوشی مصرف می‌شد. جامعه جهانی با گسترش مواد مخدر احساس خطر کرد و با توافق کشورها و سازمان ملل دست به تنظیم کنوانسیون‌ها و انعقاد قراردادهای دوجانبه و چندجانبه برای واپایش مواد مخدر کرد. قاچاق مواد مخدر یکی از مهم‌ترین عوامل مخرب نظام اقتصادی و تهدیدی برای نظام قضایی و سیاسی، عامل اصلی جرایم داخلی و تخریب نظام بهداشت و رفاه اجتماعی کشورها به‌شمار می‌رود. هدف از نگارش این مقاله بررسی مخدر صوتی و تطبیق کنوانسیون‌های گذشته و نشان‌دادن ایرادات و نقاط قوت آن‌ها در زمان برخورد با مخدرهای صوتی است. در ادامه به چگونگی تولید مخدرهای صوتی و شیوه قاچاق آن می‌پردازیم و بررسی می‌کنیم که آیا کنوانسیون‌های حاضر برای واپایش مخدرهای صوتی پاسخ‌گو هستند یا خیر. همچنین، اقدامات جامعه بین‌المللی در واپایش مخدرها را بررسی می‌کنیم و چند راه‌حل ارائه خواهیم داد.

پیشینه مواد مخدر صوتی

تاریخچه شناخت اثر شنیدن بسامدهای متفاوت از هر گوش به سال ۱۸۳۹ برمی‌گردد که هاینریش ویلهلم دوه^۱ توانست این اثر را کشف کند. از اوایل قرن بیستم، پزشکان به تأثیر این بسامدها در مباحث درمانی و کنترل درد و خاصیت تسکینی آن دست یافتند. البته این خاصیت بر اثر ایجاد ضربان میان دو بسامد صوتی پخش شده در هر گوش به وجود می‌آید، به شرط آن‌که اختلاف بسامد کمتر از ۳۰ هرتز باشد. با دست‌کاری این ضربان و بسامد ورودی به هریک از گوش‌ها، می‌توان تأثیرات مخدرها و محرک‌های گوناگون را شبیه‌سازی کرد. برخی‌ها مدعی‌اند که این اصوات می‌تواند در کاهش وزن، میزان یادگیری و تقویت حافظه نیز تأثیرگذار باشد. این مطالعات پیشینه علمی دارند و در پایگاه‌های علمی تخصصی رشته‌های پزشکی^۲ و سایر پایگاه‌های علمی^۳ منتشر شده‌اند.

مخدرهای دیجیتال در خارج از مرزهای ایران و در غرب انگلیسی‌زبان شکل گرفته‌اند. مخدرهای دیجیتالی از زبان فارسی به زبان انگلیسی به دو صورت ترجمه می‌شود.^۴ اما در زبان انگلیسی از عبارات دیگر استفاده می‌کنند که همگی در زبان فارسی به مخدرهای دیجیتالی ترجمه گردیده است.^۵ در سال ۲۰۱۱، وبگاه روزنامه خبری یواس‌ای تودی^۶ خبری درباره مخدرهای دیجیتالی مخابره کرد که ادعای اولین تولیدکننده مخدرهای دیجیتالی یا شرکت I-Doser را با عنوان «وب نگرانی جدیدی برای والدین ایجاد می‌کند: مخدرهای دیجیتالی» منتشر ساخت.^۷ امروزه این مخدرهای با نام مخدرهای صوتی^۸ شناخته می‌شوند. متقاضیان مخدر صوتی فقط با استفاده از یک هدفون مخصوص و اتاق کاملاً تاریک و پرداخت ۲۰ تا ۳۰ دلار بابت دانلود یک فایل صوتی می‌توانند به راحتی از آن استفاده کنند. در ترکیه حدود ۲۰۰ هزار نفر معتاد به این گونه مخدر شده‌اند. علی‌پور و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی که به منظور بررسی تأثیر محرک‌های صوتی با فرکانس خاص بر میزان اضطراب در میان کارکنان یک شرکت مهندسی انجام دادند، کاهش استرس را در طول مدت اجرای آزمایش که چهار هفته بوده است (در کوتاه‌مدت) افراد تحت آزمایش گزارش کردند. این فایل صوتی که حاوی نوعی امواج صوتی مخرب است، مغز را تحت تأثیر قرار می‌دهد و شنونده را دچار سرخوشی،

1. Heinrich Wilhelm Dove
2. PUBMED
3. Proquest and ScienceDirect
4. Digital Drugs, Digital Narcotics
5. Cyber Drugs, Virtual Drugs, Virtual Narcotics, Cyber Narcotics
6. USA Today
7. Web delivers new worry for parents: Digital drugs
8. Digital Drugs

توهم، تشنج و حالتی غیرطبیعی می‌کند. گفته می‌شود بیش از ۲۰۰ هزار جوان در ترکیه به این نوع اعتیاد مبتلا هستند و با توجه به تعداد زیاد کاربران اینترنتی، جهان شاهد فاجعه‌ای جدید میان جوانان خواهد بود. برخی معتقدند دربارهٔ مخدرهای دیجیتال دو نکته را یادآور می‌شود: مخدرهای دیجیتال زمینهٔ مصرف مواد مخدر و روان‌گردان را در افرادی که مصرف‌کنندهٔ مواد نیستند، کسی که به مخدرهای دیجیتال گوش می‌دهد ممکن است همان حالت اعتیاد را تجربه کند، اما نکته‌ای که وجود دارد این است که مخدرهای دیجیتال به راحتی در اینترنت قابل دسترسی هستند؛ یعنی وبگاه‌هایی وجود دارد که به تعداد مواد روان‌گردان آهنگ دیجیتال دارند. یکی از معضلات موجود برای پیگیری این مواد آن است که قاچاق این مواد صوتی ردی از خود ندارد تا بتوان آن را پیگیری کرد. همچنین، با وجود فضای گستردهٔ اینترنت، پیگیری آن بسیار سخت و طاقت‌فرسا است. ادارهٔ کل مطالعات و پژوهش‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور مادهٔ مخدر را این‌گونه تعریف کرده است: هر ماده‌ای را که استفادهٔ مکرر از آن اعتیادآور و مضر باشد و عدم استعمال به موقع آن موجب بروز آثار محرومیت شود مواد مخدر می‌گویند. به‌طور کلی مواد مخدر به موادی اطلاق می‌شود که مصرف آن‌ها در انسان حالاتی غیرعادی ایجاد کند. این حالات لذت‌بخش و موقتی و کاذب‌اند که پس از اولین مصرف، فرد میل به تداوم و ادامهٔ مصرف می‌یابد (مهدوی، ۱۳۹۵، ص ۱۸۳). عبارت «روان‌گردان‌های صنعتی غیردارویی» از جمله اصلاحات اخیر به قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب سال ۱۳۷۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام است. پس از چند سال، با اصلاح قانون، مواد روان‌گردان‌های صنعتی غیردارویی تابع مقررات رسیدگی به جرایم مواد مخدر شد (ذبحی، ۱۳۹۸، ص ۴۶).

تأثیر اصوات بر سلامتی

آلودگی صدا از مهم‌ترین عوامل فیزیکی زیان‌آور در محیط‌های کاری در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه است. در سال‌های اخیر، آلودگی صوتی یکی از عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی انسان‌ها در سراسر جهان است. بر اساس گزارش‌های سازمان بهداشت جهانی،^۹ اختلالات روان‌شناختی ناشی از صدا تأثیرات ناخوشایندی بر کیفیت زندگی مرتبط با سلامت دارد. امروزه آلودگی صوتی یکی از جنبه‌های مهم زیست‌محیطی و بهداشتی است. از دیدگاه سلامتی، آلودگی صوتی، علاوه بر داشتن انواع تأثیرات فیزیولوژیکی، به ایجاد اختلالات روان‌پزشکی و روان‌شناختی منجر می‌شود. آثار فیزیولوژیکی و روانی مواجهه با صدا در انسان غالباً به تدریج ظاهر می‌شود و در درازمدت پیامدهای منفی روان‌شناختی آن از جمله رفتار پر خاشک‌گرانه، خستگی جسمی - روانی، استرس، سرگیجه، سردرد، عصبانیت، حواس‌پرتی، اختلال خواب و کاهش بازده کاری بروز می‌کند (احمدی کانرش و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۸). از دیدگاه فیزیولوژیکی، نویز به صدایی اطلاق می‌شود که برای شنوایی انسان نامطلوب باشد و در سلامت او تأثیر منفی بگذارد. اگر سروصدا را از منظر فیزیکی در نظر بگیریم، نویز ترکیبی نامنظم از صداهایی با قدرت (شدت) و بسامد متفاوت است. این صداها زمانی به وجود می‌آید که ارتعاشات خاصی در محیط گازی، مایع و جامد رخ دهد. نویز بر اساس ماهیت وقوع آن این‌گونه طبقه‌بندی می‌شود: هیدرولیکی، مکانیکی، الکترومغناطیسی، آیرودینامیک. با توجه به ماهیت انتشار آن در اتاق، این انواع از سروصدا متمایز می‌شود: (۱) هوایی - سروصدایی که مستقیماً در هوا منتشر می‌شود (مکالمه، گریهٔ کودک، تلوویزیون، مرکز موسیقی، رادیو). (۲) ساختاری - سروصدایی که از ضربهٔ مکانیکی ناشی می‌شود و در فاصلهٔ قابل توجهی از منبع شنیده می‌شود (راه‌رفتن روی طبقه که در اتاق بعدی شنیده می‌شود، ارتعاش ناشی از عملکرد فن، پمپ، آسانسور، آسانسور - ابزار برقی). (۳) شوک - صدایی که در نتیجهٔ تماس مستقیم با اشیاء (اصابت به کف، دیوار، ضربه‌زدن به لوله‌ها) ایجاد می‌شود و در فواصل طولانی پخش می‌شود (Zhunisali et al., 2020, p. 18).

ضرورت ایجاد کنوانسیون در خصوص مواد مخدر صوتی

وجود معاهدات در خصوص موضوعات گوناگون باعث شده است که کشورها واپایش بیشتری دربارهٔ رفتار خود در سطح بین‌المللی داشته باشند؛ معاهداتی همچون غیرقانونی دانستن تجاوز، اصول و قواعد مربوط به حقوق انسان و غیرقانونی بودن کشتار جمعی. با توجه به این‌که هنوز هیچ

9. World Health Organization (WHO)

کنوانسیون و حتی توافق دوجانبه‌ای بین کشورها برای پیگیری این گونه مواد مخدر و منهدم کردن وبگاه‌ها و باندهای آن منعقد نشده است و همچنین کنوانسیون‌های موجود مثل کنوانسیون قاچاق غیرقانونی مواد مخدر صرفاً به مواد مخدر خشک و تر و چگونگی رسیدگی به جرایم مربوط به آن پرداخته‌اند و کارایی لازم برای رسیدگی به مواد مخدر صوتی را ندارند، شاید وقت آن رسیده باشد که جامعه جهانی خودش را برای رسیدگی و تدوین قوانین جدید درباره مبارزه با مواد مخدر صوتی آماده سازد.

دلایل ناکارآمدی کنوانسیون‌های موجود

دلایل متعددی را برای نشان دادن ناکارآمدی کنوانسیون‌های موجود می‌توان ارائه کرد و به کشورها اخطار داد که در کنار واپایش رود عظیمی از قاچاق مواد مخدرهایی مثل کراک و شیشه و ماری‌جوآنا نهر آب باریکی به اسم مخدر صوتی در جریان است که روزه‌روز در حال بزرگ‌شدن و غیرقابل مهار شدن است و در صورتی که هیچ تصمیمی برای آن گرفته نشود سیل بسیار عظیمی از آن به راه خواهد افتاد. بیان چند نمونه از ناکارآمدی برخی از مواد کنوانسیون ملل متحد علیه قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روانگردان^{۱۰} ۱۹۸۸ در خصوص مخدرهای صوتی برای متقاعد کردن کشورها در توجه به مخدرهای صوتی ضروری است:

۱. متصدیان حمل و نقل: در ماده ۱۵ این کنوانسیون از متصدیان حمل و نقل سخن گفته شده است تا متصدیان حمل و نقل اقدامات احتیاطی متعارف را برای ممنوعیت استفاده از وسایل نقلیه خود در جهت ارتکاب جرایم موضوع بند ۱ ماده ۳ همین کنوانسیون به کار ببرند، ولی در مورد مخدر صوتی، متصدی حمل و نقل وجود ندارد زیرا بستر دادوستد آن اینترنت است. اگر کمی گسترده‌تر بنگریم درمی‌یابیم که وقتی چنین متصدیانی وجود ندارند، مرز و گمرکی هم برای بازرسی وسایل نقلیه وجود ندارد و این یعنی آسایش سازندگان مخدرهای صوتی در عرضه آن. از طرفی نبود واسطه برای رسیدن این مخدر به کشور مقصد باعث کاهش چشمگیر قیمت آن شده است که دسترسی به آن را بسیار راحت‌تر از دیگر مخدرهای موجود در بازار می‌کند.

۲. قاچاق مواد مخدر از طریق دریا و پست: قاچاق این دسته از مواد مخدر بسیار آسان‌تر از دیگر مواد مخدر موجود در بازار کشورها است، به گونه‌ای که دیگر در دسر گذر از مرزهای آبی و خاکی و هوایی را ندارد و این یعنی قاچاق و دست‌یابی به آن بسیار آسان است. تولیدکنندگان مخدرهای صوتی، به علت استفاده از بستر اینترنت، لازم نیست به خودشان در دسر استفاده از کشتی برای قاچاق این مواد را بدهند. درباره پست بین‌المللی هم شاید تنها نکته این باشد که استفاده از هارد و پرکردن آن با تعداد بی‌شماری از این مخدرهای صوتی و ارسال آن به بازار مصرفی که دسترسی به اینترنت در آن وجود ندارد گاهی باعث قاچاق شود که بسیار بعید به نظر می‌رسد.

تعهدات اولیه کشورها در خصوص مواد مخدر صوتی

نظام حقوقی بین‌المللی معاصر مربوط به مواد مخدر هنوز عمدتاً از سه کنوانسیون ۱۹۶۱، ۱۹۷۱ و ۱۹۸۸ تشکیل شده است. از آن زمان تا کنون، هیچ موافقت‌نامه بین‌المللی جدیدی منعقد نشده است. این بدان معنا نیست که «مشکل مواد مخدر» حل شده است. در عوض، مشکل تکامل یافته و محیط بین‌المللی نیز تغییر کرده است. از سوی دیگر، چارچوب نظارتی برای بیش از سه دهه گذشته دست‌کم روی کاغذ بدون تغییر باقی مانده است. در سیاست بین‌المللی مواد مخدر، قابل توجه‌ترین پیشرفت در این واقعیت نهفته است که اجماع جهانی درباره روش درست برخورد با مواد مخدر در حال فروپاشی است. ایده‌های سیاسی به‌طور فزاینده‌ای پراکنده می‌شوند. این همچنین به این معنی است که حمایت از رژیم موجود در حال کاهش است. دلایل این امر متعدد است: از یک سو، نظام فعلی که تحت سلطه «جنگ علیه مواد مخدر» به رهبری ایالات متحده است، در مبارزه با بازار مواد مخدر غیرقانونی ناکارآمد است (Lehner, 2021, p. 28). مسئولیت بین‌المللی یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین نهادهای حقوقی بین‌المللی است، اهمیت و جایگاه مسئولیت بین‌المللی، به مراتب بیش از جامعه داخلی است، چرا که جامعه بین‌المللی محیطی است که کشورها آزادانه بر اساس حاکمیتشان تصمیم می‌گیرند. حکومت فدرال نمی‌تواند به این دلیل که یکی از ایالت‌های

10. United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs And Psychotropic Substances ,1988

عضو آن مستقل یا خودمختار است از خود سلب مسئولیت کند. حقوق مسئولیت بین‌المللی یکی از شاخه‌های اصلی و اساسی حقوق بین‌الملل است که با سایر شاخه‌های حقوق بین‌الملل ارتباطی تنگاتنگ دارد و عبارت از مجموعه قواعد و مقررات بین‌المللی مربوط به مسئولیت کشورها و سازمان‌های بین‌المللی است؛ بنابراین هر موضوعی که به‌نوعی با موضوع مسئولیت کشورها و سازمان‌های بین‌المللی ارتباط داشته باشد، در حقوق مسئولیت بین‌المللی مطرح می‌شود (ضیایی بیگدلی، ۱۳۹۷، ص ۴۲۲). در مجموع باید گفت مبنا و منشأ مسئولیت بین‌المللی دو نظریه بنیادین است: یکی نظریه خطا یا مسئولیت ذهنی و دیگری نظریه خطر یا مسئولیت عینی. باید در نظر داشت دولت‌ها نمی‌توانند با استناد به مقررات یا نبودن قانون داخلی خویش از مسئولیت طفره ببرند (PCIJ Rep, 1929: para.2)؛ بنابراین هر عمل متخلفانه بین‌المللی یک دولت متضمن مسئولیت بین‌المللی آن دولت است. اصل اساسی مندرج در ماده ۱ طرح پیش‌نویس مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل بیانگر یک قاعده حقوق بین‌الملل عرفی است (والاس و مارتین ارتگا، ۱۳۹۷، ص ۲۸۱). درباره مواد مخدر صوتی باید گفت، از آنجاکه مخدرهای صوتی نوع جدیدی از مخدرها به‌شمار می‌آیند، هنوز نامی از آن‌ها در کنوانسیون‌های موجود به‌میان نیامده است. بنابراین کلیه کشور های متعاقد موظف‌اند که با اطلاعاتی که در دست دارند امکان به‌کار بستن موقتی تمامی موازین نظارت جاری بر مواد مخدر فهرست شماره یک کنوانسیون را که در آن نام تمامی مخدرهای موجود ذکر شده است درباره ماده مخدر مزبور تحت بررسی قرار دهند؛ بنابراین، چنانچه کشوری در خصوص مخدرهای جدید واکنشی نشان ندهد و آن را به اطلاع سایر طرف‌های معاهد نرساند مسئولیت بین‌المللی گریبان‌گیر او خواهد بود. اگر کشوری به‌جز در موارد پزشکی دست به کشت، تولید، ساخت، آماده‌سازی، فروش، توزیع، خرید و هرگونه حمل و صادرات و واردات مواد مخدر بزند محکوم به مجازات است. با این‌که هنوز مخدرهای صوتی در فهرست مخدرهای موجود در کنوانسیون‌های بین‌المللی نیستند، با توجه به ماده گفته‌شده، اگر کشوری به‌جز در موارد پزشکی به هر نحو دست به تولید، فروش و توزیع آن بزند محکوم به مجازات است. باید در نظر داشت دولت مسئول اعمالی که از طرف اتباع آن علیه دولتی دیگر انجام می‌دهد نیست؛ البته چنین شخصی باید در دادگاه داخلی تحت تعقیب قرار گیرد و مسئول شناخته می‌شود. در واقع چنانچه دولت متبوع از انجام وظیفه‌اش مبنی بر تعقیب و مجازات خاطی به‌نحو مقتضی استکف ورزد از نظر بین‌المللی مسئول تلقی می‌شود؛ بنابراین دولت‌ها نمی‌توانند نسبت به اعمال اتباع خود که دست به تولید مخدرها می‌زنند و به نحوی به سایر کشورها صادر می‌کنند و باعث آسیب به آن کشور می‌شوند بی‌اعتنا باشند. چنانچه اتباع کشوری دست به تولید مواد مخدر بزنند و به سایر کشورها صادر کنند و دولت متبوع آنان واکنشی نشان ندهد، مسئولیت بین‌المللی برای آن کشور ایجاد می‌شود.

خرید و فروش مواد مخدر در مصارف پزشکی

استفاده از مواد مخدر به‌صورت بسیار گسترده در بسیار از کشورهای جهان رواج یافته است. با وجود ممنوعیت گسترده تولید و استفاده از مواد مخدر و اثبات خطرهای استفاده از آن برای سلامت انسان‌ها، کماکان بازار مصرف گسترده‌ای برای آن در جهان وجود دارد. درباره تولید و استفاده از مواد مخدر باید به این نکته دقت داشت که استفاده از مواد مزبور ارتباط بسیار نزدیکی با وضعیت بهداشت و سلامت جامعه جهانی دارد. این ویژگی باعث می‌شود که در فضای حقوق نیز حساسیت فراوانی درباره آن ایجاد شود. در پاسخ به حساسیت مزبور، اسناد بین‌المللی موجود الگوی مسئولیت برای اعمال متخلف آن را در خصوص ممنوعیت تولید و استفاده از مواد مخدر برای دولت‌ها در نظر گرفته‌اند. باید توجه داشت چنانچه دولتی هریک از تعهدات بین‌المللی موجود در این زمینه را نقض کند، مسئولیت دولت مزبور مطابق با الگوی مسئولیت برای اعمال متخلفانه بررسی خواهد شد. به‌نظر می‌رسد الگوی مسئولیت مشدد در این زمینه برای دولت‌ها متصور باشد. در واقع، با در نظر داشتن رویه بین‌المللی که در گزارش‌های کمیته حقوق اقتصادی و اجتماعی متبلور شده است، به‌نظر می‌رسد تولید و استفاده از مواد مخدر به‌صورت مستقیم حق بر سلامت را تهدید می‌کند. حق بر سلامت یکی از مصادیق حق حیات قلمداد می‌شود. از طرفی، حق حیات عنوانی کلی در نظام حقوق بشر بین‌المللی است که زیرمجموعه حقوق بنیادین بشری قرار می‌گیرد (رمضانی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۱۹۹). در بند الف ماده ۵ پروتکل ۱۹۵۳ (پروتکل تحدید و تنظیم کشت خشخاش و تولید و تجارت بین‌المللی و تجارت عمده مصرف تریاک)، محدودیت استفاده از تریاک فقط

برای مقاصد علمی و پزشکی از طریق توقف تولید اضافی قانونی بود؛ با وحدت ملاک از این پروتکل می توان گفت استفاده از مخدرهای صوتی صرفاً برای مقاصد علمی و پزشکی بلامانع است و در صورتی کشورها از مخدرهای صوتی برای پیشرفت علم و ارتقای علم پزشکی استفاده کنند باعث مسئولیت بین المللی آن ها نمی شود. در صورتی که دولتی مرتکب عمل متخلفانه بین المللی می شود مکلف است کل خسارات وارده را جبران کند. هدف از جبران خسارت این است که تا آنجا که ممکن است کلیه آثار و نتایج ناشی از عمل غیرقانونی از بین برود و وضعیت را به گونه ای درآورد که با تمامی احتمالات، اگر عمل مزبور محقق نشده بود، آن وضعیت همچنان وجود می داشت (PCIJ rep, 1928, para. 47). بر این اساس، چنانچه کشوری با ساخت و عرضه مواد مخدر باعث ضرر و زیان به کشوری بشود، مسئول جبران تمامی خسارات وارده به آن کشور خواهد بود و در صورتی که توجهی به جبران خسارات وارده نکند، مسئولیت بین المللی دامن گیرش خواهد بود. هر دو کشور واردکننده زیان و زیان دیده می توانند برای جبران غرامت با یکدیگر مذاکره کنند؛ هیچ اصل مستقر و تثبیت شده ای برای برآورد مبلغی که باید پرداخت شود وجود ندارد. در مورد خسارات مادی، عمدتاً مبلغ غرامت معادل میزان خسارت وارده است و خسارات ناشی از عدم النفع... در مقام مقایسه با سایر مالکان اموال مشابه نیز محاسبه می شود.

تعهدات ثانویه کشورها در قبال مواد مخدر صوتی

با توجه به این که کنوانسیون قاچاق غیرقانونی مواد مخدر ۱۹۸۸ درباره مخدرهای صوتی حرفی نزنده است، با وحدت ملاک می توان گفت که بر اساس بند ۱ قسمت الف ماده ۴ این کنوانسیون، تمامی کشورها، به شرط آن که جرم در قلمرو سرزمینی آن ها اتفاق افتاده باشد، موظف به بررسی سرمنشأ تولید مواد مخدرند و باید به آن رسیدگی کنند. با توجه به بند ۲ قسمت ب ماده ۴، برای آن که هر کشور عضو صلاحیت رسیدگی داشته باشد باید جرم توسط یکی از اتباعش یا شخصی ارتکاب یافته باشد که محل سکونت عادی او در آن سرزمین باشد. به نظر نگارنده، به علت رشد روزافزون فناوری و افزایش تنوع مواد مخدر در جهان، یکی دیگر از وظایف کشورها باید این باشد که گروهی مجهز و متخصص متشکل از مهندسان امواج و پزشکان متخصص در زمینه های اعصاب و حتی موسیقی دانان که توانایی بررسی و تفکیک این گونه مواد مخدر صوتی از دیگر اصوات و موسیقی ها را دارند تشکیل دهند تا این تیم در کوتاه ترین زمان ممکن این مواد مخدر صوتی و منشأ آن را شناسایی کند و در اختیار دولت متبوع خود قرار دهد تا رسیدگی لازم برای متخلفان و تولیدکنندگان آن اعمال شود. اخیراً دیوان دادگستری اتحادیه اروپا حول محور استرداد مجرمین بیان کرد: کشورهای عضوی که استثنای تابعیت را در روابط استرداد خود با کشورهای ثالث اعمال می کنند، تحت شرایط خاص، ملزم به حمایت یکسان از شهروندان اتحادیه اروپا به غیر از اتباع خود هستند (Costa, 2017, p. 201). بر اساس بند ۳ ماده ۶ کنوانسیون قاچاق غیرقانونی مواد مخدر، می توان دریافت که اگر هیچ معاهده یا قرارداد استرداد بین دو کشور منعقد نشده باشد و کشوری درخواست استرداد به کشور دیگری بنماید، اگر آن کشور با استناد به این که هیچ قرارداد استردادی بین آن ها وجود ندارد از استرداد مجرمین سر باز زند، کشور درخواست کننده، با استناد به بند ۳ ماده ۶ کنوانسیون یادشده، می تواند آن کشور را ملزم به استرداد مجرمین کند؛ البته باید گفت، شرط استناد به چنین معاهده ای عضویت هر دو طرف در آن است. بر اساس بند ۶ ماده ۶ این کنوانسیون، در صورتی که وجود دلایل اساسی مراجع قضایی یا سایر مقامات صالحه کشور مورد تقاضای استرداد را متقاعد سازد که اجابت تقاضای مزبور به دلایل مذهبی یا نژادی یا عقاید سیاسی و... لطماتی به شخص مورد تقاضای استرداد وارد می نماید می تواند از قبول آن استنکاف کند. از استنکاف استرداد مجرم توسط کشور مورد تقاضا می توان دو نتیجه گرفت: ۱) عدم استرداد مجرم به کشور تقاضاکننده ممکن است باعث تضییع حقوق و منافع آن کشور شود یا عدم استرداد از روی کینه توزی کشور مورد تقاضا باشد تا با دلایلی که گفته شد از استرداد استنکاف کند تا کشور تقاضاکننده در در تنگنا قرار دهد. ۲) عدم استرداد ممکن است به نفع مجرم باشد، زیرا در بعضی موارد ممکن است در صورت استرداد و رسیدگی به جرایم آن مجرم در کشور تقاضاکننده باعث تضییع حقوق مجرم شود و در نتیجه مسئولیت های حقوق بشری برای آن کشور ایجاد کند. از این دو مورد می توان نتیجه گرفت که استفاده از دیدگاه دوم معقول تر است، زیرا هر چند شخص مجرم به واسطه انجام اعمال خلاف قانون مورد پیگرد قانونی قرار می گیرد، اما دارای حقوقی است که نباید پامال

منافع و قدرت‌طلبی کشور متقاضی استرداد شود. راه‌حل پیشنهادی این است که اگر کشور مورد تقاضا با اطمینان خاطر از این که خطری مجرم را در کشور تقاضاکننده تهدید نمی‌کند و فقط مورد بازخواست جرایم مرتکب‌شده خود می‌شود، با سنجش تمامی اتفاقات پیرامون باید مجرم را مسترد سازد؛ اما متأسفانه امروزه شمار زیادی از دولت‌ها از تسلیم اتباع خویش به دولت دیگر امتناع می‌ورزند.

اقدامات جامعه بین‌المللی در راه مبارزه با مواد مخدر

با آغاز قرن بیستم کشورها به تدریج متوجه خطر مواد مخدر به‌ویژه تریاک شدند. در سالیان ابتدایی قرن بیستم، دنیا نظاره‌گر تولد و ظهور مقابله با مواد مخدر در سطح جهانی بود و این کار به علت شیوع هرروزه تریاک در دنیای آن روز بود. تا پیش از این، بیشتر تلاش‌ها در سطح ملی بود و نتیجه لازم را دربر نداشت و عقیم ماند. در این سال‌ها، برخی صاحب‌نظران به این نتیجه رسیدند که باید مبارزات را از سطح ملی به سطح فراملی گسترش دهند تا به نتایج بهتری دست یابند. پس، محافل سیاسی دنیا به فکر واپایش کردن تریاک و دیگر مواد مخدر افتادند و تفکر به وجود آوردن نهادی بین‌المللی که ضامن ایفای این تصمیم باشد درحال اوج‌گیری بود. یکی از کشورهای درگیر فیلیپین بود که به علت اقدامات استعمارگران تعداد معتادانش روزبه‌روز بیشتر می‌شد. در جنگ اسپانیا و آمریکا که به پیروزی امریکایی‌ها انجامید، جزایر فیلیپین در سال ۱۸۹۸ جزئی از منطقه تحت سیطره امریکایی‌ها شد. تعدادی از چینی‌تبارها در فیلیپین سکونت داشتند که بیشترشان معتاد به تریاک بودند و این مسئله موجب شد اعتیاد در میان مردم فیلیپین گسترش یابد، به طوری که در آغاز قرن بیستم، بیش از ۱۹۰ تریاک‌کش‌خانه در فیلیپین وجود داشت (بوت، ۱۳۹۶، ص ۱۷۶). اسپانیایی‌ها در زمان تسلط بر فیلیپین تجارت تریاک را آزاد گذارده بودند. آن‌ها مراکز فروش تریاک را هرساله به حراج می‌گذاشتند و از این راه درآمد هنگفتی به خزانه اسپانیا می‌رسید. امریکایی‌ها پس از تسلط بر فیلیپین، با هزینه سنگینی یعنی در حدود ۵۰۰ هزار دلار، توانستند تمامی تریاک‌کش‌خانه‌ها را ببندند (ساکی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۲). با این همه مخارج، بازهم اعتیاد در فیلیپین رو به فزونی بود، در نتیجه مسئولان هیئتی را برای پژوهش درباره تجارت تریاک در منطقه موردنظر تعیین کردند. علت اعزام این هیئت در درجه نخست اقدامات اسقف فیلیپین و در درجه دوم تلاش برای نزدیکی هرچه بیشتر آمریکا و چین بود. از سال ۱۹۱۰ به بعد، که به علت اقدامات دولت چین و تعهد انگلیس مبنی بر عدم حمل تریاک هندوستان به چین، توسعه زمین‌های زیرکشت خشخاش در ایران شروع شد. نام ایران و تریاک ایرانی در محافل سیاسی جهان بر سر زبان‌ها افتاد. در این هنگام بود که ضرورت وجود معاهدات الزام‌آور در این خصوص به شدت احساس می‌شد. در اثر مساعی نمایندگان برخی کشورهای شرکت‌کننده در اجلاس شانگهای و پیگیری‌های دولت آمریکا، اجلاس بین‌المللی در یکم دسامبر ۱۹۱۱ و در کشور هلند (لا‌هه) برگزار شد (رمضانی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۰۶). یازده دولت در این اجلاس شرکت کردند. هدف از تشکیل قطعنامه پایانی این اجلاس اجرای اصولی بود که در اجلاس شانگهای درباره مسائل مربوط به تریاک توصیه شده بود. انگلستان از کشورهایی بود که حاضر نبود از منافع سرشاری که از صنعت مرفین‌سازی و انحصار تریاک هند به دست می‌آورد چشم‌پوشد. فرانسه هم به همین شکل به منافع خود در هند و چین می‌اندیشید. آلمان هم، که تولیدکننده کوکائین بود، تلاش می‌کرد تا منافع خود را از دست ندهد. در میان کشورهای دیگر جهان می‌توان از ایران نام برد که ایرانی‌ها نیز شدیداً از مزارع پر بار خشخاش خود محافظت می‌کردند. با این اوصاف، اجلاس مذکور را می‌توان شروع خوبی برای اجلاس‌های بعدی دانست. در ۲۳ ژانویه ۱۹۱۳ قراردادی به امضای کشورهای شرکت‌کننده رسید که بعدها «کنوانسیون لاهه» یا «کنوانسیون بین‌المللی افیون» نام گرفت. به دنبال تشکیل جامعه ملل در ششم فوریه ۱۹۱۹، اقداماتی در جهت مبارزه با مواد مخدر به انجام رسید. طبق ماده ۲۳ میثاق جامعه بین‌الملل، اعضای جامعه نظارت فائده در خصوص قراردادهای مربوط به دادوستد تریاک و سایر داروهای خطرناک را می‌پذیرند و به عبارت دیگر میثاق جامعه ملل را مأمور مراقبت در اجرای مقررات پیش‌بینی شده برای دادوستد تریاک و دیگر مواد گیاهی زیان‌بخش کرد. از نخستین اقداماتی که جامعه ملل انجام داد، ایجاد کارتل بین‌المللی مواد مخدر بود. در این کارتل، هریک از کشورهای عضو فقط مجاز بودند به میزان سهمیه تعیین شده مواد مخدر تولید کنند. جامعه ملل در نوامبر ۱۹۲۴ دور تازه‌ای از مذاکرات را برای مبارزه با تریاک شروع کرد و در این راه از مساعدت این کمیسیون نیز برخوردار بود. کمیته تریاک و مشاور اجلاس‌ها در شهر ژنو شکل گرفت و منتهی به تصویب دو سند شد: ۱-

موافقت نامه القای ساخت، تجارت داخلی و استعمال تریاک پرورده منعقد در ۱۱ فوریه ۱۹۲۵. ۲- کنوانسیون بین المللی تریاک خام و سایر مواد مخدر منعقد در ۱۹ فوریه ۱۹۲۵. کنوانسیون دیگری در زمینه مواد روان گردان در سال ۱۹۷۱ در وین به تصویب سازمان ملل متحد رسید. این کنوانسیون دارای ۳۳ ماده و چهار فهرست منظم است. پس از کنوانسیون سال ۱۹۷۱، در سال ۱۹۸۸ مهم ترین کنوانسیون در زمینه مواد مخدر و مواد روان گردان به امضا رسید که گام مهمی در جهت واپایش بین المللی مواد مخدر و مواد روان گردان بود. پس از آن، یعنی در سال ۱۹۸۸، برنامه راهبردی ده ساله ملل متحد از تصویب مجمع عمومی گذشت. در سال ۱۹۹۰، نهاد تخصصی جدیدی پا به عرصه وجود گذاشت که بار اجرای برنامه های سازمان ملل متحد را به دوش کشید. این نهاد سازمان ملل که برنامه کنترل مواد مخدر سازمان ملل متحد^{۱۱} نام داشت، بعدها، در سال ۲۰۰۲، به دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد^{۱۲} تغییر نام یافت. اقداماتی نیز از سوی برخی از سازمان های فنی اجرایی ملل متحد و سازمان بین المللی پلیس جنایی^{۱۳} در جهت واپایش مواد مخدر و مواد روان گردان به انجام رسیده است. خطر استفاده از مواد مخدر به حدی رسیده است که بیش از هر زمان دیگر به برنامه ریزی جدی نیاز دارد. از سیاست هایی که در این مبارزه ضروری است، همکاری بین نیروهای انتظامی کشورها و تبادل اطلاعات برای جلوگیری از تولید و قاچاق و استفاده از مواد مخدر و تقویت ظرفیت نیروهای کشورهای در مبارزه با قاچاق و قاچاقچیان و به خصوص تشکیل تیم سایبری و متخصصان صوت شناسی برای مبارزه با مواد مخدر به خصوص مخدرهای صوتی است. سازمان ملل متحد، برای هماهنگی تلاش های جامعه بین المللی در مقابله با مشکل مواد مخدر، سه ارگان ایجاد کرده و بیش از ۱۸۰ ماده را تحت کنترل بین المللی قرار داده است ولی کنوانسیون ها و بیانیه ها که همکاری بین کشورها در مبارزه با مواد مخدر را گوشزد می کند کافی نیست. چیزی که لازم است ایجاد برنامه ها و نظام هایی برای اجرای تصمیم ها است، در غیر این صورت تمامی این بیانیه ها و کنوانسیون ها فقط جنبه نصیحت و توصیه ای دارند. طی دو دهه اخیر، دسترسی قاچاقچی ها به پیشرفت های فناوری و تسلیحات به آنان قدرت بیشتری در بی ثبات کردن کشورها به منظور افزایش قدرت نفوذ گروه های قاچاق داده است تا حدی که بیشتر این گروه ها ساختار پیچیده و چندلایه دارند و از پیشرفته ترین و متخصص ترین افراد بهره می گیرند و به هر ابداعی که بتوان از آن به عنوان مخدر جدید نام برد پاداش می دهند. یکی از آخرین ابداعات آن ها مخدرهای صوتی بوده که با حذف قاچاق از راه مرزها (خاکی و آبی و...) و دسترسی آسان افراد به آن و قیمت کم دارای محبوبیت شده است. برخلاف دیگر مخدرهای موجود که از سوی کشورها تا حدودی واپایش می شوند و از طرف سازمان ملل بیانیه ها و کنوانسیون های زیادی از سال ۱۹۱۲ تا ۱۹۸۸ برای آن ها تدوین شده است، هنوز هیچ اقدامی برای مخدرهای صوتی انجام نگرفته است که همین باعث آزادی عمل بیشتر برای تولیدکنندگان شده است.

نتیجه گیری

آنچه گفته شد نشان از ناکارآمدی نسبی کنوانسیون های موجود واپایش قاچاق مواد مخدر در مورد مواد مخدر صوتی است. امروزه لزوم ایجاد قانون جهانی تحت عنوان کنوانسیون برای مبارزه با مواد مخدر صوتی احساس می شود. برای تسریع در روند ایجاد این کنوانسیون، استفاده از بعضی مواد کنوانسیون های گذشته مثل ماده ۳ و ۴ و ۶ کنوانسیون ۱۹۸۸ و تطبیق آن ها با مواد مخدر صوتی کمک کننده خواهد بود. از طرفی، چون مواد مخدر صوتی به راحتی شناسایی نمی شود، ایجاد گروهی سازمان یافته و متشکل از مهندسان صوت شناسی و پزشکان و موسیقی دانان و مهندسان رایانه زیر نظر سازمان ملل بسیار مفید خواهد بود. کشورها برای شناسایی مخدرهای صوتی می توانند با تشکیل چنین سازمان هایی و با استفاده از نیروهای انسانی خود و زیر نظر سازمان ملل متحد از شیوع مخدرهای صوتی جلوگیری کنند. به منظور آموزش پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر، پیشنهاد می شود کارگاه هایی برای آموزش به نوجوانان و جوانان که بیشتر در معرض استفاده از روان گردان ها هستند ایجاد شود. همچنین، با رشد روزافزون فناوری و تمایل جوامع به اینترنت، پیشنهاد می شود بستر اینترنتی امن مثل راه اندازی شبکه های مجازی مناسب

11 UNDCP (United Nations Office on Drugs and Crime)
12 UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime)
13 INTERPOL (International Criminal Police Organization)

بازه‌های سنی مختلف، برای آشناکردن جامعه با قوانین و مقررات، و خطر مواد مخدر یا هر نوع هنجارشکنی ایجاد شود. از طرفی، به نظر می‌رسد تولید مواد مخدر و استفاده از آن حق بر سلامت را تهدید به صورت مستقیم می‌کند. حق بر سلامت یکی از مصادیق حق حیات قلمداد می‌شود. از طرفی، حق حیات عنوانی کلی در نظام حقوق بشر بین‌المللی است که زیرمجموعه حقوق بنیادین بشری قرار می‌گیرد و در کنوانسیون‌های موجود توجه چندانی به آن نشده است. حوزه حقوق مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها نیز از این مسئله مستثنا نیست. به نظر می‌رسد تعهدات دولت‌ها در زمینه ممنوعیت تولید و استفاده از مواد مخدر به واسطه ارتباط نزدیک با حق بر سلامت و حق حیات دارای وصف «آمره» اند. در نتیجه، در فضای حقوق مسئولیت بین‌المللی این امکان وجود دارد که الگوی مسئولیت مشدد یا همان مسئولیت برای نقض قواعد آمره برای دولت‌ها در نظر گرفته شود. تعهد راجع به ممنوعیت‌هایی مختلف در ابواب مواد مخدر در هیچ سند بین‌المللی ای مورد توجه به عنوان قواعد آمره قرار نگرفته است. اما، با توجه به اراده بین‌المللی، این ممنوعیت‌ها به عنوان تعهداتی یاد شده‌اند که عدول از آن‌ها ممنوع است. باید توجه داشت که ظرفیت جهانی لازم برای ممنوعیت‌های راجع به مواد مخدر وجود دارد تا به عنوان یکی از مصادیق قواعد آمره شناسایی شود.

منابع

- احمدی کاتریش، فخرالدین، علی محمدی، ایرج، ابوالقاسمی، جمیله و رحمانی، کاظم (۱۳۹۸). بررسی اثرات روانی و فیزیولوژی ناشی از مواجهه مزمن با صدا در یک صنعت خودروسازی. *ارگونومی*، ۷(۱)، ۵۴-۶۲.
- بوت، مارتین (۱۳۹۶). *تاریخ تریاک*. منوچهر نوایی (مترجم). تهران: انتشارات صفی علیشاه.
- پروتکل ۱۹۵۳ کنوانسیون ۱۹۳۶ (پروتکل تحدید و تنظیم کشت خشخاش و تولید و تجارت بین‌المللی و تجارت عمده مصرف تریاک).
https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/bulletin/bulletin_1953-01-01_3_page015.html
- ذبحی، حسین (۱۳۹۸). شرح جامع قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب سال ۱۳۶۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی در نظم حقوقی جدید، جلد اول و دوم. تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه.
- رمضانی، اسماعیل، مسعود، غلامحسین و شکرچی‌زاده، محسن (۱۴۰۰). مبارزه با مواد مخدر در پرتو اسناد بین‌المللی با تأکید بر سلسله مراتب هنجاری حقوق بین‌الملل. *حقوق پزشکی*، ۱۵ (ویژه‌نامه نوآوری حقوقی)، ۱۹۷-۲۱۴.
- کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و داروهای روان گردان ۱۹۹۸.
<https://digitallibrary.un.org/record/266894?ln=en>
- کنوانسیون مواد روان‌گردان مصوب ۱۹۷۱. https://www.unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf
- کنوانسیون ۱۹۹۸ سازمان ملل متحد درباره قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و داروهای روان‌گردان.
https://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/Drug%20Convention/Commentary_on_the_united_nations_convention_1988_E.pdf
- ساک، محمدرضا (۱۳۹۰). *جرایم مواد مخدر از دیدگاه حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل*. تهران: راه نوین.
- ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۹۷). *حقوق بین‌الملل عمومی*. تهران: گنج دانش، چاپ پنجاه و هشتم.
- علی‌پور، احمد، اورکی، محمد و یزدیان ثابت، مهدی (۱۳۹۳). اثربخشی هماهنگ‌سازی امواج مغزی به وسیله اصوات بین آنورال بر کاهش اضطراب. *مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه (بهبود)*، ۱۸ (۷۴)، ۱۹-۲۶.
- مهدوی، غلامرضا و قیوم‌زاده، محمود (۱۳۹۵). سیاست جنایی ایران در خصوص مواد مخدر روان‌گردان با توجه به کنوانسیون‌های بین‌المللی و قانون جدید اصلاحات کنترل مواد مخدر (مطالعه موردی: در حوزه پژوهشی در زندان قزل حصار). *تحقیقات حقوقی بین‌المللی*، ۹ (۳۳)، ۱۶۹-۲۰۷.

معاهده واحد مواد مخدر ۱۹۶۱ نیویورک.

https://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/Drug%20Convention/Commentary_on_the_single_convention_1961.pdf

والاس، ربکا و مارتین ارتگا، الگا (۱۳۹۷). *حقوق بین الملل، ویراست سوم*. سید قاسم زمانی و مهناز بهرام‌لو (مترجمان)، تهران: شهر دانش، چاپ ششم.

Barcelona Traction, light and power company, limited, the second phase, Judgment, I.C.J. Reports 1970, p.32, paras 33-34.

Chorzow Factory Case (Indemnity)(Merits) P.C.I.J. Rep, ser. A, No 17 at p. 47 (1928) xat 47. See also Draft Arts 34 and 35.

Costa, M. J. (2017). The emerging EU extradition Law. Petruhhin and beyond. *New Journal of European Criminal Law*, 8(2), 192-215.

E.g. Franco-Italian Conciliation Commission, Heirs of hue de Guise (1951) 13 RIAA 161.

European Convention on the Suppression of Terrorism - [1977] COETS 1 (27 January 1977): <http://www.worldlii.org/int/other/COETS/1977/1.html#:~:text=The%20European%20Convention%20on%20the,for%20the%20purposes%20of%20extradition.>

Free Zones of Upper Savoy and District of Gex (Fr. v. Switz.), 1929 P.C.I.J. (ser. A) No. 22 (Order of Aug. 19).

Lehner, I. (2021). The worldwide opioid crisis and the UN drug Conventions: why the international system is not working. *ex ante-Zeitschrift der juristischen Nachwuchsforscher*, (1), 25-32.

Noyes Claim, 6 R.I.A.A. 308 at 311(1933); See also the Zafiro Case, 6 R.I.A.A. 160 (1925).

Norwegian Shipowners Claim (Norway v. US) 1 R.I.A.A. 307 at 308 (1922).

Zhunisali, N. K., Belgibekova, K. M., Rymbaeva, Z. S., Musina, A. A., & Amirseitova, F. T. (2020). *Features Of The Effect Of Sound On A Person*. In *НАУКА И ПРОСВЕЩЕНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ* (pp. 180-182).